

Historie og personlighed

Claus Mathiesen

Bogen giver en god indgang til russernes på mange måder anderledes opfattelse af tingenes sammenhæng og deres evne til at klare sig og finde sig i tilsyneladende uacceptable forhold. Dette suppleres med meget omhyggelige beskrivelser af personer og personopgør

Karsten J. Møller: **Fra Kaos til Putin. Brudstykker af det moderne Ruslands historie.** *Jyllands-Postens Forlag, 2008. 304 s.*

Kort før jul sidste år udkom en fin og indsigtfuld bog om Rusland skrevet af Karsten J. Møller, som i dag er seniorforsker ved Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS). Da julen som bekendt varer lige til påske, kan det stadig nås at give bogen nogle ord med på vejen, selv om der er gået nogle måneder siden bogen udkom.

Det må være rimeligt ved anmeldelse af en bog at tage udgangspunkt i, hvad forfatteren selv erklærer at ville med sit værk. I bogens prolog, hvor Karsten Møller fortæller om oprindelsen til sin interesse for Rusland og sin karriere i det

danske forsvar, hedder det således, at motivet til at skrive bogen bunder i “en livslang interesse for Rusland”, samt at bogen er tænkt som “en delvis personlig beretning om skelsættende begivenheder og perioder i Ruslands nyeste historie efter kommunismens fald”. Allerede her ligger der væsentlige begrænsninger i synsvinkel og tid.

Karsten Møller nævner, at læsningen af forfatteren Maksim Gorkijs delvis selvbiografiske trilogi var en af de tidligste katalysatorer til interessen for Rusland, som altså “bed sig fast” for resten af livet. Pudsigt er det, at de to årtier fra ca. 1870 til 1890, som Gorkijs erindringer omhandler, i Rusland var lige så dramatiske, og til dels kaotiske, som den i bogen beskrevne periode. Vigtige ‘russiske’ trædesten i det videre liv

og den militære løbebane var forsvarrets russiskuddannelse 1970-72, et besøg i 1974 i Brezjnev-stilstandens mistrøstige Moskva, samt nogle års arbejde først i 1980'erne i Forsvarets Efterretningstjeneste.

Kontakten med Rusland efter Sovjetunionens sammenbrud hidrører fra international tjeneste i Bosnien i 1997 og samarbejdet med russiske enheder der, og sidst, men ikke mindst tiden som dansk forsvarsattaché i årene 1998 til 2000 med tilhørende forviklinger om jobbet som chef for den tiltænkte *NATO Liaison Mission* i Moskva.

Det personlige engagement

Når jeg ridser dette op nu, er det for at illustrere, hvad der fra første side giver denne bog et særligt tvist i forhold til andre bøger om så 'alvorlige' emner, nemlig det personlige islæt. Uden på nogen måde at være en beretning om 'Karstens Møllers Rusland', giver bogen en fornemmelse af et personligt engagement, der da heller ikke er lagt skjul på. Det hedder således i prologen, at "vinklingen er generelt positiv, men det betyder ikke at jeg ser bort fra Ruslands skyggesider."

Kender man ydermere Karsten Møllers evne til at 'underspille' sine vurderinger, må man sande, at der mange steder bestemt ikke er lagt fingre imellem, når det handler om at pege på negative fænomener på Ruslands omblæste færd fra sovjet-

sammenbruddet gennem jeltsintidens kaos til afslutningen på Putins to præsidentperioder, som allerede ved bogens titel antydes at være en kontrast til dette kaos.

Den valgte personlige tilgang til stoffet indebærer en anden begrænsning, der falder i øjnene straks, nemlig afkaldet på at udforme bogen som et egentligt videnskabeligt værk. Der er således ingen noter og lærde henvisninger i teksten, uagtet en omfattende litteraturliste og andre rekvisitter, som jeg skal vende tilbage til. Det er min opfattelse, at valget er rigtigt, for der eksisterer så mange, ikke mindst engelsksprogede, bøger med videnskabelig profil om perioden allerede.

Endvidere får vi i prologen at vide, hvad forfatterens sigte med bogen er, nemlig at se på "hvordan den russiske befolkning ser på udviklingen i Rusland, den vestlige kritik og Ruslands rolle, bl.a. som energistormagt", samt "hvilke muligheder den vestlige verden har for et mere frugtbart samarbejde med Rusland". En mere umiddelbar begrundelse for at skrive bogen har været, at gøre rede for, hvad der er gået forud for den kendsgerning, at "Rusland er tilbage som stormagt og vil i de kommende år spille en fremtrædende rolle i international politik".

Man forstår her indirekte, at Karsten Møller mener, at for mange har været for tilbøjelige til at negligere Rusland, det være sig i Danmark og i udlandet.

Accelererende kaos

Bogens disposition kan være en smule distraherende for den læser, der forventer en strikt kronologisk fremstilling. Men den er i høj grad betinget af netop den personlige tilgang til stoffet. Lad mig derfor kort beskrive indholdet, dvs. den omtalte prolog, 12 kapitler, samt en epilog.

Det første kapitel benævnt 'Det accelererende kaos' indledes naturligt nok med familien Møllers ankomst til Moskva i februar 1998, hvor Rusland var på vej mod det økonomiske sammenbrud under hastigt skiftende regeringschefer i sommeren 1998, indtil den indtil da totalt ukendte Vladimir Putin blev premierminister i august.

Kapitlerne 1-3 udgør en 'blok', der dækker de to år til foråret 2000, hvor samme Putin bliver præsident og beskriver både det af magtelisten udtænkte 'projekt Putin', inklusive en interessant og detaljeret redegørelse for Putins fortid, samt hvad man kunne kalde 'Putins projekt', således som det blev formuleret i hans såkaldte 'manifest' lige op til Jeltsins dramatiske retræte ved årsskiftet til 2000.

Kapitel 4 går tilbage til tiden før Jeltsin og handler om såvel den arv i form af et fallitbo, som Jeltsin skulle løfte efter sovjetsammenbruddet, som den arv han selv efterlod til Putin. Her beskrives den choktilstand, som befolkningen befandt sig i efter de brutale økonomiske reformer og

den totalt korrumperede privatisering i starten af 1990'erne og de ydmygelser, som Rusland blev udsat for fra Vesten i Jeltsins svækkelsesperioder. Dette tilbageblik er vel begrundet, idet væsentlige motiver bag Putins politiske kurs ligger her.

Putins nøgleproblemer

Kapitlerne 5-7 går så hver især mere i detaljer med tre af de forhold, som Putin har set som nøgleproblemer, nemlig oligarkernes afsindige skalten og valten med Ruslands værdier, det tjetjenske problem og den vedvarende krig i Nordkaukasus, samt befolkningens sociale forhold i bred forstand.

Her er rystende og detaljerede redegørelser for, hvordan nogle af de ufattelige oligarkformuer blev skabt, samt hvorfor Putin har valgt at indlede et hårdhændet straffetogt mod de oligarker, der ikke forstår at holde sig væk fra politik, og en gennemgang af nogle af de problemer, som forholdene i Nordkaukasus skaber for den russiske regering.

I det sociale kapitel påpeges de voldsomme sundhedsproblemer, der præger Rusland. Særlig nyttig er her en udlægning af fordelingen af midlerne hvoraf det fremgår, at ca. 85 pct. af den russiske befolkning lever under forhold, der er ringere end dem, som kendetegner en middelklasse i vestlig forstand.

Kapitel 8-10 beskriver Putins to præsidentperioder, de markante for-

skelle mellem dem, samt den kontrollerede magtoverdragelse til den nuværende præsident Medvedjev.

München 2007

Endelig gives der i kapitel 11-12 med udgangspunkt i Putins selvbevidste tale ved sikkerhedskonferencen i München i marts 2007 et bud på, hvad fremtiden vil bringe. Forfatteren er ikke i tvivl om, at Rusland ikke vil lade sig dirigere af Vesten, men vil anlægge en i stigende grad selvhævdende kurs, blandt andet illustreret ved Georgien-krigen i august 2008.

Samtidig udtrykkes en optimistisk tiltro til, at Rusland kan udvikle sig i retning af en retsstat, selv om det er usandsynligt, at landet nogensinde vil blive formet efter vestligt mønster og tankegang.

Den beskrevne opbygning gør, at man kunne have haft glæde af et par sider med en kronologisk oversigt over de væsentligste begivenheder.

Af andre kritikpunkter kan nævnes, at personregisteret bagerst i bogen med fordel kunne være suppleret med et egentligt emne-/stikordsregister. Kortene i bogen er ikke meget givende, men oversigterne over russiske og sovjetiske nøglepersoner siden 1905(!) er nyttige. Der er en god og omfattende alfabetisk litteraturliste, men den ville nok have været mere brugervenlig, hvis den var opdelt i generelle og emnespecifikke fremstillinger.

Overordnet kunne de mere teoretisk interesserede savne en analyse af det russiske demokratis 'systemfejl', fx vrangvridningen af den klassiske tredeling af magten. I flere sammenhænge omtales det aldeles groteske retssystem som middel i interne magtopgør, det kunne være et glimrende eksempel herpå.

God indgang

Til gengæld får læseren en god indgang til russernes på mange måder anderledes opfattelse af tingenes sammenhæng og personlige oplevelser af Ruslands befolknings evne til at klare sig og finde sig i tilsyneladende uacceptable forhold. Dette suppleres med meget omhyggelige beskrivelser af personer og personopgør, hvilket bidrager til forståelsen af, hvor stor en rolle dette aspekt spiller i den russiske økonomiske og politiske elites kamp om magt og adgangen til ressourcer.

Også karakteren af den korrupsion, som gennemsyrrer alle lag af det russiske samfund, bliver beskrevet på glimrende vis.

I bogens epilog peger forfatteren på, at den vestlige verdens værdigrundlag – demokrati og markedsøkonomi – i rusen over at have sejret i den kolde krig blev ophøjet til det højest tænkelige politiske og økonomiske udviklingstrin. Denne opfattelse førte til en følelse af moralsk overlegenhed i forhold til den øvrige verden. Begivenhedernes ud-

LITTERATUR

vikling har dog dementeret eller i hvert fald rejst alvorlig tvivl om denne opfattelse.

I forholdet til Rusland anbefaler Karsten Møller derfor en 'resultat-orienteret pragmatik' i samarbejdet, med samtidig undgåelse af dobbelt-standarder. For at mestre dette, er det vigtigt at have den fornødne viden om Rusland, som er en meget anderledes tænkende og agerende kultur. Her kunne Danmark efter forfatterens mening godt investere mere.

Bogen kan stærkt anbefales læsere, der søger en kompetent beskrivelse af sider af Ruslands nyere historie med et personligt touch.

God fornøjelse!

Claus Mathiesen er lektor ved Forsvarsakademiet og tidligere dansk forsvarsattaché for Ukraine i perioden 1999-2007.